

РЕЦЕНЗІЯ
НА МОНОГРАФІЮ О. В. МУЗИ «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ
ПРАВОВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ»*

Розвиток національної доктрини адміністративного процесу зумовлений існуванням теоретико-практичних протиріч щодо вирішення актуальних проблем захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері управлінської діяльності. Актуальність рецензованої монографії полягає у тому, що однією із проблем вітчизняної науки адміністративного права України є визначення істинної сутності адміністративного процесу. Найбільшою проблемою для об'єктивного та оптимального окреслення концепції процесуально-правового регулювання відносин адміністративно-правового характеру та суміжними з ними інших відносин є різноманітні наукових ідей та поглядів учених-адміністративістів щодо уявлень про сутність та призначення адміністративного процесу, формування за період незалежності України різних наукових доктрин, які в сукупності не призвели до фундаментальних зрушень на практиці адміністративно-правового регулювання. Обрана тема монографічного дослідження зумовлена тим, що правовій природі та сутності адміністративно-процесуальних правовідносин приділено незначну увагу, окремих дисертаційних робіт з даної тематики не захищено, при цьому саме адміністративно-процесуальні правовідносини є ядром та вихідною правовою категорією адміністративного процесу. Складність їхнього розуміння полягає насамперед у тому, що дані правовідносини є різновидом адміністративних правовідносин, сутність яких зумовлена новелізацією предмету адміністративного права.

Автором застосовано системний підхід стосовно дослідження концепту «адміністративно-процесуальні правовідносини». Це дало можливість визначити концепцію адміністративного процесу як систему фундаментальних наукових поглядів і уявлень про групи адміністративних правовідносин, у яких відбувається реалізація адміністративного матеріального правовідношення за допомогою адміністративних процесуальних норм, правил і процедур. Крім цього, запропоновано адміністративний процес розглядати як «тріаду», що включає у себе три складові частини адміністративно-процесуальної діяльності суб'єктів владних повноважень: 1) управлінський процес (застосування адміністративно-правових норм органами державної влади, посадовими і службовими особами, у тому числі у ході виникнення, зміни та припинення адміністративної процедури); 2) адміністративний деліктний процес (особливий вид виконавчо-розпорядчої та судової діяльності, пов'язаної з реалізацією у примусовому порядку відповідних адміністративно-правових норм); 3) адміністративний судовий процес (особливий порядок розгляду судами справ адміністративної юрисдикції).

Заслуговує на увагу зроблений в монографії висновок про те, що для теорії адміністративного процесу принципи адміністративно-процесуальних правовідносин складають доктринальне підґрунтя їх виникнення, зміни та припинення, визначення їх сутності, гарантування прав їх учасників тощо. З практичної точки зору, принципи адміністративно-процесуальних правовідносин створюють сукупність засобів та прийомів, користуючись якими, фізичні та юридичні особи через форми адміністративно-процесуальної діяльності спроможні отримати належне їм правове благо. Названі засади адміністративно-процесуальної діяльності дають змогу використовувати увесь спектр законодавчих засобів захисту своїх прав та інтересів. Відповідні принципи забезпечують можливість відкритих та прозорих процесуальних взаємовідносин між фізичними і юридичними особами та органами публічної влади.

Відповідні наукові результати монографічного дослідження сприяли формулюванню категорії «адміністративно-процесуальні правовідносини» як суспільних відносин, що

---

* Муза О. В. Адміністративно-процесуальні правовідносини в Україні : монографія / О. В. Муза ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К. : Четверта хвиля, 2015. – 320 с.

виникають, змінюються та припиняються у системі адміністративного процесу, та пов'язані з реалізацією органами публічної влади адміністративно-процесуальних правових норм. У ході адміністративно-процесуальної діяльності відбувається опосередкована реалізація й матеріальних норм адміністративного права, а також матеріальних норм інших галузей права.

У монографії розглянуто з урахуванням «широкої» концепції та запропонованої «тріади» адміністративного процесу сфери виникнення адміністративно-процесуальних правовідносин за такими структурними частинами: управлінський процес, адміністративний деліктний процес, адміністративний судовий процес. До адміністративно-процесуальних правовідносин, що виникають у сфері публічного управління, віднесено такі групи правовідносин, як: прийняття правових актів управління; укладання, виконання, зміна, розірвання та припинення адміністративних договорів; надання адміністративних послуг. Визначено, що адміністративно-деліктні правовідносини виникають у зв'язку із вчиненням адміністративного проступку або іншої неправомірної діяльності у сфері державного управління, що охоплюється відносинами, на які поширюється сфера дії КУпАП. Запропоновано під адміністративно-судочинськими правовідносинами розуміти групу однорідних процесуальних й організаційних правовідносин, що пов'язані із організацією адміністративного судочинства, та захистом прав, свобод й інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері публічного управління.

Корисним для науки адміністративного права і процесу є аналіз нормативного, інституційного, адміністративно-процедурного (управлінського) та адміністративно-правозастосовчого рівнів адміністративно-правового механізму захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб. У цьому контексті доведено, що Конституція України відіграє важливу роль у регулюванні адміністративно-процесуальних правовідносин, як: 1) базова правова основа, ядро правового регулювання усіх суспільних відносин, що виникають у державі; 2) установча модель будь-якого виду правовідносин, у тому числі адміністративно-процесуальних; 3) контрольний механізм за дотриманням прав і свобод людини і громадянина.

Автор монографії також зазначає, що до юрисдикційних способів захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері адміністративно-процесуальних правовідносин слід віднести: 1) оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у порядку адміністративного судочинства; 2) право на перегляд судових рішень адміністративних судів (захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб в адміністративно-судочинських правовідносинах); 3) відновлення втраченого судового провадження в адміністративній справі; 4) оскарження заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення; 5) адміністративно-судовий порядок оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення; 6) право на адміністративне оскарження у випадках та у порядку, встановленому законом; 7) звернення фізичних та юридичних осіб до уповноважених органів державної влади, серед повноважень яких є здійснення дисциплінарного провадження щодо встановленої законом категорії осіб; 8) притягнення посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування до адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків. Крім цього, розглянуто такі неюрисдикційні способи захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері адміністративно-процесуальних правовідносин, як: правове регулювання державно-владної діяльності; альтернативні способи вирішення адміністративно-правових спорів; діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Зроблено висновок, що адміністративному оскарженню не надається значна практична значущість. І цьому передують різні фактори, що впливають у першу чергу із незадовільної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Одним із головних з них є корупціогенний фактор, що виключає можливість справедливого

розгляду й вирішення справи на засадах верховенства права та законності. Усі ці тенденції призвели до масштабного «нівелювання» інституту адміністративного оскарження, а також до нереформованості правової бази з цього питання. У результаті цього на теперішній час склалась ситуація, коли інститут адміністративного оскарження залишився одним із неефективних способів захисту в адміністративному праві України, що у свою чергу впливає на поточний стан наукового обґрунтування адміністративної процедури як відокремленої системи адміністративно-процесуальних правовідносин в Україні (якщо брати до уваги «широку» концепцію адміністративного процесу).

У монографії здійснено системний аналіз вітчизняної літератури, що дозволило автору з'ясувати та розкрити вузлові проблеми, пов'язані з теоретичним обґрунтуванням сутності адміністративно-процесуальних правовідносин, динаміки їх виникнення, зміни та припинення. Разом із тим, на нашу думку, варто було б у монографії окремо виокремити зарубіжні підходи щодо розуміння адміністративного процесу.

Позитивним здобутком є запропонований автором подальший розвиток адміністративно-процесуального законодавства України, що залежить від таких факторів, як: **1)** конституційної модернізації державної влади та модернізації публічної служби у взаємозв'язку з інтеграцією України до ЄС; **2)** вирішення науково-методологічних питань систематизації (кодифікації) цілої групи адміністративно-правових норм: адміністративно-процедурних, адміністративно-деліктних, адміністративно-судових, обравши при цьому зважену модель системи адміністративного права і процесу; **3)** зміни системи адміністративного права шляхом виокремлення таких окремих галузей права, як адміністративно-деліктне та адміністративно-судове право; **4)** повноцінного визнання судової практики джерелом права на законодавчому рівні; **5)** подальшого впровадження у практику адміністративних процесуальних правовідносин європейських принципів адміністративного права та правових позицій (висновків) ЄСПЛ; **6)** реалізації передумов можливого «поглинання» адміністративного судочинства судовим правом, що призведе до зміни системи адміністративного права та «звуження» обсягу наукового концепту «адміністративний процес».

Сприятимуть розвитку вітчизняного адміністративного процесу аналіз актуальних проблем реформування адміністративно-процесуальних правовідносин в Україні, що запропоновано розглядати через оновлення їх взаємозв'язку із публічним управлінням, адміністративною процедурою, адміністративною судовою правотворчістю, адміністративною юстицією, модернізацією системи адміністративного права, а також у процесі формування концепцій адміністративно-процесуального та судового права.

Виклад матеріалу є логічним, послідовним, доступним для сприйняття. Висновки автора аргументовані і мають практичне значення.

Таким чином, представлена на рецензію монографія О. В. Музи «Адміністративно-процесуальні правовідносини в Україні» є актуальною науковою працею, що буде корисною для науковців, які цікавляться актуальними проблемами вітчизняного адміністративного права і процесу.

* Олійник Олег Вікторович – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри правознавства Київського національного торговельно-економічного університету.